

Драгућин С. Аврамовић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
d.avramovic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0003-3383-4346

Илија Д. Јованов
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
i.jovanov@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-1582-7102

РЕТОРИКА И САВРЕМЕНО ПОЛИТИЧКО ГОВОРНИШТВО*

Сажетак: У савременом друштву које преиендује да се оише као „демокрајско“ оолитичко оворништво има незаменљиву улогу. Политичари својим беседама улавно наслоје да обавесие траћане о шемама које су биине за њихов свакодневни живои или да их оокрену на одређено оонацање. Како би у шоме били усиеини, они морају да овладају оиштим иравилима ре-торике и оосебним веиштинама које се иичу искључиво икаквои ииша беседништва. У овом раду су анализирани овори Џејмса Дејвида Венса и Урсуле фон дер Лајен који су одржани на Минхенској безбедносној конференцији 2024. и 2025. одине како би се уиврдили сличности и разлике у одређеним сииловима беседништва. Имајући у виду да је значај оворништва у САД-у начелно већи нео шео је у Европи, као и итрадицију да се беседници с друе сииране Аилантика образују не само у складу са класичним иравилима ре-торике већ и ирема нормама јавнои наслоуа (public speaking), оочейна ирей-иосиавка о различитим сииловима се у крајњој анализи ооказала ирилично исиравном.

Кључне речи: оолитичке беседе; модерно беседништво; Џ. Д. Венси; Урсула фон дер Лајен.

* Овај рад је резултат истраживања у оквиру пројекта „Правна традиција и нови правни изазови“ који се финансира средствима Правног факултета у Новом Саду.

1. УВОД

Често се сматра да бављење политиком није нарочито тежак посао. Аристотел је подучавао да сваки човек треба да буде друштвено биће, па се тако и данас ретко може срести особа која нема мишљење о политичким темама. С друге стране, они чија је то професионална делатност која се везује за вршење државне власти суочавају се са бројним изазовима јер су се током развоја људске цивилизације мењали сви аспекти државе и њене власти. Оно што се није променило је потреба учесника у политичком животу да овладају вештином беседништва. Одвајкада су политичари својим беседама убеђивали друге да је оно што чине исправно и тако ће ваздан и бити. Данас, у „демократском“ добу, више него икада раније говор служи обављању политичке делатности. Политичко беседништво, имајући у виду значај бављења политиком, постало је једно од најважнијих врста говорништва.

Политичко беседништво се од других облика говорништва разликује пре свега својим специфичним циљевима.¹ Начелно добар политички говорник треба да води рачуна о дугорочним потребама и интересима народа чак и када се његове беседе односе на неку ужу тему, попут конкретног економског проблема или безбедносних изазова. Због тога, ослањајући се на Веберову поделу ауторитета политичког система, С. Аврамовић сматра да добар говорник мора да обједини три типа политичког ауторитета: традиционални који одражава трајне вредности једног друштва, харизматични који подразумева снагу личности и висок степен сугестивности и логично-рационални који се заснива на аргументацији и положају говорника у систему власти.²

¹ Према Аристотелу сврха политичког говора је корисно или штетно, односно, саветовање на нешто што је боље или одвраћање од нечега што је горе. Аристотел, *Рейторика*, Београд 2024, I, 3, 5. Нушић истиче да се код политичких беседа, које имају за предмет интерес и добро државе и народа, најјасније опажа намера привољевања. Б. Нушић, *Рейторика*, Ниш 2017, 68. Слично указује и С. Аврамовић када пише да успешан политички беседник, без обзира на уске и краткорочне циљеве, мора водити рачуна о општим и дугорочним друштвеним потребама. С. Аврамовић, *Rhetorike techne: вештина беседништва и јавни настава*, Београд 2009, 335. У том смислу треба разумети и изјаву која се приписује Винстону Черчилу: „Политичар мисли на следеће изборе, а државник на следећу генерацију“.

² Аврамовић, *op. cit.*, 339. Политички говори се могу поделити на различите начине. Нушић разликује државничке, парламентарне и партијске говоре. Нушић, *op. cit.*, 69. Јелачић Србуљ наводи државнички и парламентарни говор, па парламентарни даље дели на експозициони, дебатни, партијски, предизборни, говор на митингу и страначки говор. В. Јелачић Србуљ, *Рейторика и прогымнасмата*, Београд 2005, 173. Петровић истиче парламентарни, предизборни, страначки и говор на народним зборовима и митинзима. С. Петровић, *Рейторика*, Београд 1995, 329–330. Милић разликује политички говор у ширем и ужем смислу. Д. А. Милић, *Српски јолијички говор модерној доба*, Београд 2006, 25–28. Постоје и аутори који сматрају да класична подела политичких говора више није адекватна. М. Reissigl, „Rhetoric of political speeches“, *Handbook of Communication in the Public Sphere* (eds. R. Wodak, V. Koller), Berlin 2008, 244.

У овом раду ће бити анализирани говори Џејмса Дејвида Венса и Урсуле фон дер Лајен који су одржани на Минхенској безбедносној конференцији 2024. и 2025. године. Циљ рада је да се утврде сличности и разлике у беседничким стиливима јер је почетна претпоставка, која се заснива на општем утиску о другачијем начину вођења политике америчке и администрације Европске уније, да ће се разлике итекако показати. Међутим, најпре треба указати на две важне чињенице. Прво, карактеристика модерне политичке реторике је да мудри и циљани односи с јавношћу могу да компензују недостатак елоквенције беседника. Пријем говора код шире публике је под одлучујућим утицајем намерног избора конкретног начина интерпретирања одређених његових делова од стране новинара зарад „лова“ на ширу гледаност (слушаност, читаност).³ Због тога предмет овог истраживања неће бити садржина политичких порука, већ само њихово кратко излагање како би се кроз призму беседник – говор – аудиторијум дошло до одређених закључака о беседничким стиливима политичара с једне и друге стране Атлантика. Друго, како Рејзиљ исправно примећује, савремене ситуације, услови и околности под којима се одржавају политичке беседе су постали сложени па су се форме, типови и функције говора такође променили. Услед тога реторички поглед на политички језик и политичке говоре може се допунити различитим милтидисциплинарним приступима који теже да повежу реторику, политичку науку и лингвистику.⁴

Због свега наведеног, као и због методолошке исправности анализе, одабране су беседе које су одржане на истом месту и поводом исте теме. Чак се догодила и сличност да су се непосредно пре и током одржавања Конференције 2025. године догађали изборни процеси у Сједињеним Америчким Државама и Немачкој, држави домаћину и начелно најважнијој чланици Европске уније. Наравно, потребно је имати у виду да је за коначан закључак потребно истражити много више говора различитих говорника који су беседили у бројним политичким приликама. Због тога овај рад треба схватити само као зачетак истраживања на поменутој тему и покушај да се стекну одређени увиди који би били корисни у будућности.

³ Reisigl, *op. cit.*, 259-260.

⁴ *Ibid.*, 244. и даље. Анализа политичког дискурса (PDA) је мултидисциплинарно поље које изучава различите форме политичке комуникације и критички анализира репродукцију политичке моћи кроз дискурс. Т. А. van Dijk, „What is political discourse analysis?“, *Belgian Journal of Linguistics* 1/1997, 11-52. Видети такође М. Reisigl, R. Wodak, „The discourse historical approach“, *Methods of Critical Discourse Analysis* (eds. Wodak, R., Meyer, M.), London 2009, 87-121; R. Wodak, „Critical discourse analysis, discourse-historical approach“, *The international encyclopedia of language and social interaction* 3/2015, 1-14; P. Chilton, *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*, London 2004; I. Fairclough, N. Fairclough, *Political Discourse Analysis: A Method for Advanced Students*, London 2012.

2. ГОВОР Џ. Д. ВЕНСА НА МИНХЕНСКОЈ БЕЗБЕДНОСНОЈ КОНФЕРЕНЦИЈИ 2025. ГОДИНЕ

Када се погледа назив Конференције у Минхену, није тешко закључити шта би требало да буде главна тема разговора. На први поглед супротно томе, Џ. Д. Венс је истакао жељу да прича о заједничким вредностима.⁵ Овакви тонови су вероватно били пријатни за уши европских политичара који се увек озаре на помен „заједничких вредности“. Почетак говора амерички потпредседник је употпунио опаском да се са Дејвидом Лемијем из Велике Британије нашалио како су обојица од прошлогодишње посете Минхену променили послове. Најзад, Венс је истакао да је импресиониран гостопримством становника Минхена и да је одувек волео тај град и његове људе. Ово ће се у крајњој анализи показати као веома значајно јер се на самом почетку говорник обраћа широј публици од оне која седи у сали, исказујући поштовање и захвалност, али и забринутост за њену будућност. Дакле, Венс је наумио да утиче на емоције аудиторијума до којег ће његове речи накнадно доћи јер планира да саспе салву критика на рачун присутних учесника Конференције. Чак би се могло рећи да је на одређени начин желео да направи јасно разликовање између две категорије његових слушаца: грађана које он воли, који су га лепо дочекали и који ће за недељу дана бирати своје представнике, и европских политичара који раде лоше. Имајући у виду даљи ток беседе и разговор који је Венс обавио касније тог дана са лидером немачке крајње деснице, може се најпре закључити да је говор јако пажљиво припреман и да је само један сегмент целокупне дипломатске активности коју је амерички политичар обавио током посете Минхену.

Након угодног увода који је имао за циљ да „одобровољи“ слушаоце (што је додатно зачињено духовитом опаском), харизматични Американац без много околишања и у складу са познатим беседничким стилем његовог шефа Доналда Трампа, истакао је да највећа претња по Европу нису ни Русија ни Кина, већ њено узмицање од основних вредности које дели са Сједињеним Америчким Државама. Први проблем је поништавање председничких избора у Румунији и став европских званичника да ако ствари не буду ишле по (њиховом) плану, исти сценарио следи по окончању парламентарних избора у Немачкој. Друга потешкоћа је ограничавање слободе говора и упозорење Брисела да ће угасити друштвене мреже у случају да у време дру-

⁵ Говор је у целости доступан на сајту https://www.google.com/search?q=j+d+vance+speech+munich+2025&rlz=IC1GCEA_enRS1138RS1138&oq=j+d+vance+speech+munich+2025&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUyOTIKCAEQABgKGBYYHjIHCAIQABjvBTIKCAMQABiAB-BiiBDIHCAQQABjvBTIHCAUQABjvBdIBCjk3NDcxajBqMTWoAgiwAgHxBXArQeHR-3AMW&sourceid=chrome&ie=UTF-8#fpstate=ive&vld=cid:840a1183,vid:pCOsgfINdKg,st:0 сајт посећен 05.09.2025.

штвених немира уоче „садржај мржње“. Трећа Венсова критика у контексту заштите заједничких вредности, додуше уз признање да је покушаја цензуре било и од стране претходне америчке администрације, односила се на нови закон у Великој Британији у вези са слободом абортуса. Четврта ствар, на којој се није много задржао али је подједнако важна ако се сагледа говор у целини и дипломатски рад у Минхену, била је у вези са отварањем европских граница за „непроверене“ мигранте.

Од свих наведених невоља са којима се Европа суочава, а које Венс заједнички означава као угрожавање демократије, врло је упечатљиво истицање председничких избора који су одржани у новембру 2024. године у Румунији. Тада је победио десно оријентисани кандидат Калин Ђорђеску али су избори поништени. Венс у томе види главни проблем који креирају европски политичари јер су избори проглашени нелегалним због, према његовом мишљењу, слабих сумњи румунских обавештајних служби којима је Уставни суд поверовао и снажних притисака појединих европских држава. Главни аргумент је став да је Русија земља порекла огромног броја порука које су у дигиталним медијима „заразиле“ изборни процес, па се следствено томе и отворена подршка у дигиталним и штампаним медијима немачкој крајњој десници од стране Илона Маска такође осуђује.⁶ Наиме, немачки званичници су оптужили Маска, који је у то време био један од најближих Трампових сарадника, да се својим објавама на мрежи „Икс“ од 20. децембра 2024. године и чланком који је објављен у недељнику *Welt am Sonntag*, меша у изборни процес у тој земљи.⁷ Портпарол Владе Немачке Кристин Хофман је изјавила да је тачно како Маск покушава да утиче на изборе, док је канцелар Олаф Шолц саопштио да у историји западних демократија не може да се сети упоредивог случаја уплитања у предизборну кампању пријатељске државе.⁸

Због оваквог развоја догађаја Венс у наставку беседе критикује политичку елиту у Европи сматрајући да је демократија у проблему ако ће се срушити са неколико стотина хиљада долара дигиталног оглашавања из стране земље. С тим у вези, амерички дипломата упућује прекоре и организаторима Конференције у Минхену што нису дозволили присуство лидерима партија крајње левице и деснице јер су и они представници бирачког тела који треба да учествују у дијалогу. „Ако америчка демократија може да преживи

⁶ PTC, „Румунија – како је „тик-ток“ поништио изборе, или Руси су криви за све“, 6.12. 2024. <https://www.rts.rs/lat/vesti/region/5597596/rumunija-izbori-sud-rusija-tik-tok.html> Сајт посећен 07.09.2025.

⁷ *The Guardian*, „Outrage as Elon Musk claims ,only AfD can save Germany““, 20.12.2024. <https://www.theguardian.com/world/2024/dec/20/elon-musk-claims-only-afd-can-save-germany> Сајт посећен 08.09.2025.

⁸ *The Guardian*, „Olaf Scholz: German election ‘will not be decided by social media owners““, 30.12.2024. <https://www.theguardian.com/world/2024/dec/30/olaf-scholz-german-election-will-not-be-decided-by-social-media-owners> Сајт посећен 10.09.2025.

десет година грдње Грете Тунберг, преживећете и ви неколико месеци Илона Маска“.⁹ Демократија почива на светом принципу да је глас народа битан и ако се европски политичари кандидују у страху од сопствених бирача Америка не може ништа да уради за Европу. Овиме је Венс упутио снажну поруку да уколико на предстојећим изборима у Немачкој крајња десница постане много снажнија (што се и догодило), њен глас ће морати да се чује јер он осликава вољу народа. У контексту Венсове посете политичкој странци АфД која је реализована касније истог дана када и говор на Минхенској конференцији, али и генералне политике Трампа у вези са миграцијама и несрећног терористичког акта који је претходио Конференцији, неопходно је приметити колико је мудро у беседи Венс споменуо „непроверене“ мигранте и искористио начелно негативна осећања грађана према политици прихватања великог броја досељеника у западноевропске државе.¹⁰ То показује да је беседник био информисан, што се од првокласног политичара и очекивало, али и да су му правила реторике врло позната и да их са великим успехом практично примењује у говорима од највишег значаја.

Конечно, Џ. Д. Венс се дотакао и питања безбедности. Европа треба да преузме више обавеза када је реч о издацима за одбрану јер Америка мора да се сконцентрише на друге делове света који су у великој опасности. Ова реченица је вероватно најважнија у читавој беседи јер све што је званично Трамп осмислио, а Венс обзнанио, у наредном периоду се обистинило. Европа убрзано повећава издатке за војну намену, Немачка гаси фабрике аутомобила и издваја милијарде евра за војску.¹¹ Због тога се може тврдити да је на овом месту Венс јасно истакао претежан циљ његове беседе који се састоји из убеђивања ради делања (*movere*).¹² Дакле, порука је била јасна и време је

⁹ РТС, „Говор Џеј Дија Ванса који је шокирао Европу: Бећи сте непријатељи сами себи него што су вам Русија и Кина“, 15.2.2025. <https://www.rts.rs/lat/vesti/svet/5653003/govor-dzej-dija-vansa-koji-je-sokirao-evropu-veci-ste-neprijatelji-sami-sebi-nego-sto-su-vam-rusija-i-kina.html> Сајт посећен 11.09.2025. Џејмс Мартин даје одлично запажање о говорима Грете Тунберг. Она се у својим говорима служи искључиво моралним оптужбама, а испољавање љутње и фрустрације, без икаквих информација или анализе је само по себи порука. Такве декламације су врло пријемчиве и широко распрострањене у друштвеним медијима који служе за личне одговоре на ситуације са погледима и емотивним изразима који позивају на „спонтану“ акламацију публике уместо критичког просуђивања. J. Martin, „Rhetoric, Discourse and the hermeneutics of public speech“, *Politics* 2/2022, 175.

¹⁰ Б92, „Расте број убијених у терористичком нападу у Немачкој; више од 200 повређених“, 21.12.2024. <https://www.b92.net/info/svet/87924/raste-broj-zrtava-teroristickog-napada-u-nemackoj/vest> Сајт посећен 12.09.2025. О значају изазивања емоција код аудиторијума видети J. L. Kastely, „Rhetoric and Emotion“, *A Companion to Rhetoric and Rhetorical Criticism* (eds. W. Jost, W. Olmsted), Oxford 2004, 221-237.

¹¹ Политика, „Немачка се наоружава, милијарде за авионе и оклопна возила“, 30. 7. 2025. <https://www.politika.rs/scc/clanak/689865/nemacka-se-naoruzava-milijarde-za-avione-i-oklopna-vozila> Сајт посећен 14.09.2025.

¹² Аврамовић, *op. cit.*, 217.

показало да је прихваћена. Америка се окренула Блиском истоку и макар на кратко укључила у рат са Ираном. Догађаји који су уследили потврдили су колико је говор био добро пророчанство будућности упркос оштрим осудама из целе Европе, а нарочито Немачке која је потом, парадоксално, највише учинила када је реч о постављеним захтевима. Стога се може констатовати да је циљ говора успешно остварен, а у том смислу и постављање временске дистанце са које се врши његова анализа показује се оправданим.

3. КРИТИКА И ГОВОР ОД 2024. ГОДИНЕ

Венсово обраћање је наишло на спорадична одобравања.¹³ Међутим, преовлађујући тонови су били осуђујући. Очекивало се појашњење става САД-а у вези са ратом у Украјини, а не придика Европи о њеним сопственим демократским вредностима и сејање озбиљне сумње у изборни интегритет широм Европе. Немачки канцелар је изјавио да Немачка неће дозволити страно мешање у своју демократију и да екстремна десница треба да буде ван процеса политичког одлучивања.¹⁴ За разлику од канцелара који је поштовао узусе политичке комуникације и говорништва, лидер партије Зелених Роберт Хабек оптужио је америчку администрацију да је реторички и политички на погрешној страни уз речи: „То се тебе не тиче. Гледај своја посла.“¹⁵ Доста умеренији био је шеф француске дипломатије Жан Ноел Баро изјавом да не постоји дужност усвајања европског модела демократије, али да нико Европи не може наметати сопствени модел.¹⁶ Критика је дошла чак и од бившег амбасадора САД-а у Русији Мајкла Мекфола који је саопштио да су Венсове изјаве „увредљиве“.¹⁷ Ипак, сигурно је да су европски званичници највише били узнемирени због сусрета Венса и лидера немачке крајње деснице Алис Вајдел и то истог дана када се обратио публици на Минхенској конферен-

¹³ *Политика*, „Швајцарска председница: Венсов говор је био захтев за директну демократију“, 15.02.2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/661431/svajcarska-predsednica-vensov-govor-je-bio-zahtev-za-direktnu-demokratiju> Сајт посећен 15.09.2025.

¹⁴ *Политика*, „Шолц: Немачка не прихвата страно мешање у своју демократију“, 15.2.2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/661388/solc-nemacka-ne-prihvata-strano-mesanje-u-svoju-demokratiju> Сајт посећен 15.09.2025.

¹⁵ *Политика*, „Хабек поручио Венсу да „гледа своја посла“, 15.2.2025. <https://www.politika.rs/scc/clanak/661526/habek-porucio-venusu-da-gleda-svoja-posla> Сајт посећен 17.09.2025.

¹⁶ *Политика*, „Баро оштро одговорио на Венсове оптужбе о Европи“, 15.2.2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/661419/baro-ostro-odgovorio-na-vensove-optuzbe-o-evropi> Сајт посећен 18.09.2025.

¹⁷ *BBC*, „Амерички потпредседник šokirao evropske saveznike, Zelenski: „Napravimo vojsku Evrope“, 15.2.2025. <https://www.bbc.com/serbian/articles/c626p91pvkpo/lat> Сајт посећен 20.09.2025.

цији.¹⁸ Због тога је још једном важно подвући колико је заправо његова беседа била у функцији свеобухватне дипломатске активности коју је у том моменту предузимао.

Анализирајући политичку садржину беседе само у оној мери у којој је то неопходно да би се пажња усмерила на њену кохерентност и правила реторике која уобичајено важе за овакав тип говора, треба приметити да постоје недоследности. Тачно је да се говорник донекле изузео од ставова претходне државне администрације али поједина отворена и врло спорна питања, попут абортуса, у САД-у су присутна већ деценијама. Због тога се чини да није нарочито упутно другима делити моралне лекције на тему која је етички проблематична у самој држави говорника јер то слаби говор. Такође, Венс је пренебрегнуо чињеницу да још од окончања владавине Адолфа Хитлера међу главним политичким партијама у Немачкој постоји „центлментски“ договор да неће сарађивати са екстремном десницом. Свакако најзначајније одступање и оно што је изазвало највеће изненађење је делимично промашена тема говора. Главна политичка порука у погледу безбедности Европе са аспекта интереса САД-а је пренета кратко и јасно, али се Венс умешао у унутрашња питања једне земље на међународној конференцији где се обично очекују празне дипломатске фразе. Изјава да демократија не може да преживи ако се милионима бирача каже да су њихове бриге и мисли недостојне да се о њима уопште расправља и време које је посвећено тој теми дошло је као гром из ведрога неба, нарочито имајући у виду да је Венс годину дана раније на истом месту одржао беседу на потпуно другачији, „исправнији“ начин. Дакле, основни проблем у смислу поштовања класичних правила реторике је у томе што у структури говора највише пажње није посвећено главној теми. Штавише, прекор који је уследио није се односио на безбедносне аспекте већ на политички део беседе и мешање у унутрашња питања. Према томе, стриктно са становишта реторике као науке о беседништву, могло би се рећи да је говор био релативно успешан, али са становишта већ споменутог циља је био изванредан. О њему се причало недељама касније и имао је далекосежне резултате. Колико је беседа била пажљиво припремана и савршено саопштена може се видети када је упоредимо са говором од годину дана раније.

Сенатор Џ. Д. Венс, 2024. године на Минхенској безбедносној конференцији започео је беседу на дипломатски начин, указујући аудиторијуму вештом игром речи да преноси поруку „вероватно будућег председника САД-а“.¹⁹

¹⁸ *Al Jazeera*, „Амерички потпредседник са челником њемачке крајње деснице“, 14.2.2025. <https://balkans.aljazeera.net/news/2025/2/14/americki-potpredsjednik-sa-celnicom-njemacke-krajnje-desnice> Сајт посећен 22.09.2025.

¹⁹ Говор је у целости доступан на сајту https://www.google.com/search?sca_esv=c8099ca82f4112b0&rlz=1C1GCEA_enRS1138RS1138&udm=7&sxsrf=AE3TifOhews83Vb2pcW4AUSX-Djd1QOjGOG:1760084722962&q=j+d+vance+speech+munich+2024&sa=X&ved=2ahUKewj__r7-

Уследио је кратак опште-политички део беседе одговором на критике о блиској сарадњи са председником Владимиром Путином, парафразирањем руског шефа државе да би за председника САД-а прижељкивао Џозефа Бајдена јер је предвидљивији.²⁰ Чињеница је да се Путинова изјава може на различите начине интерпретирати, а Венс се у аргументацији послужио спојем неких од најјачих еристичких елемената – *argumentum ad auctoritatem* и *argumentum ad oculum*.²¹

Поводом европске безбедности, Венс саопштава да Европа треба да се пробуди. Нарочито је важно приметити да амерички сенатор истиче како поменуте речи нису критика, већ их преноси „у пријатељском духу“ јер ће интерес америчке спољне политике у наредних 40 година бити исток Азије. Када се ова мисао упореди са беседом од годину дана касније, јасно се уочава усклађеност и континуитет самих говора и поруке која се понавља. Међутим, начин обраћања је другачији. За разлику од објашњавајућег и пријатељског тона, годину дана касније он је претежно заповедни и условљавајући. Венс даље појашњава да проблем рата у Украјини није новац већ недовољна производња оружја. Чињеница да Европа и Америка не могу да се пореде са Русијом у наменској индустрији је много важнија од политичке воље или колико ће новца Америка да одштампа и пошаље у Европу. Украјина је ограничена и када је реч о људству и у том контексту се поставља питање шта су разумни циљеви и када се планира њихово остваривање.

За разлику од говора од 2025. године, када је амерички дипломата европској безбедности посветио мало пажње и готово без икаквог образложења, годину дана раније је било другачије. Порука је била јасна, заснована на чињеницама и конкретним примерима. Заправо, обе Венсове беседе су имале конкретне циљеве и јасне поруке. То је прагматизам који је обично саставни део политичких беседа које можемо чути с друге стране Атлантика, а нарочито је то случај код Доналда Трампа и његових најближих сарадника.

FmpmQAxXfgf0HHUzCPZIQ8ccDKAJ6BAgcEAQ&biw=1409&bih=668&dpr=1#fpstate=ive&vld=cid:a7b4cc01,vid:a3zhUyDzej,st:0. Сајт посећен 23.09.2025.

²⁰ Reuters, „Putin says he prefers ‘more predictable’ Biden over Trump“, 15.2.2024. <https://www.reuters.com/world/putin-says-he-prefers-more-predictable-biden-over-trump-2024-02-14/> Сајт посећен 23.09.2025.

²¹ Еристика је вештина расправљања, сукобљавања мишљења. Видети Аврамовић, *op. cit.*, 357. Она се још од Аристотела поимала у негативном контексту као начин побијања туђих аргумената без обзира на употребљена средства. Видети А. Шопенхауер, *Еристичка дијалектика или умеће како да се увек буде у праву објашњено у 38 џрикова*, Нови Сад 1997. Међутим, данас постоје аутори који покушавају еристику да представе као део уметности аргументације, а не само као колекцију неморалних техника које не завређују пажњу честитог говорника. Видети J. Lemanski, „Discourse Ethics and Eristic“, *The Polish Journal of Aesthetics* 3/2021, 151-162; K. Rojek, „On the Legitimacy of Eristic in the Context of Rhetoric“, *Kultura i Wartości* 38/2024, 89-105.

Сасвим логично, амерички сенатор је говор од 2024. године закључио критиком намере Немачке да се деиндустријализује јер Европа не може да преузме значајнију улогу у сопственој безбедности без војне индустрије. Ова порука очигледно није била довољно озбиљно схваћена први пут па је Ц. Д. Венс морао много оштрије да је понови годину дана касније.²²

4. ГОВОР УРСУЛЕ ФОН ДЕР ЛАЈЕН НА МИНХЕНСКОЈ БЕЗБЕДНОСНОЈ КОНФЕРЕНЦИЈИ 2025. ГОДИНЕ

За разлику од америчког колеге, Урсула фон дер Лајен је одржала једну типичну политичку беседу.²³ На почетку председница Европске комисије истиче да је задатак учесника Конференције да обликују геополитички пејзаж на начин који ће обезбедити да се одбране њихови интереси и да се очувају трансатлантске вредности. То је важно зато што постоје различите визије светског поретка, па у том смислу не треба искључити чак ни сукоб између Кине и САД-а. Ово је важна мисао јер се ослања на оба споменута Венсова обраћања у којима је речено да ће се САД сконцентрисати на исток Азије. Међутим, фон дер Лајен истиче да се Европа већ реформише и зато није исправно наметање неправедних царина Европској унији. Радници, послови и потрошачи ће бити заштићени јер дела су оно што је заиста важно у овој новој реалности.

Очигледно је да се први део говора не тиче безбедности већ је одговор на Трампову политику у вези са царинама. Говорнику је очигледно било веома важно да саопшти став поводом актуелних билатералних питања, па је томе посвећена чак једна трећина говора. У том смислу критика да је у обраћањима дошло до одступања од теме односи се подједнако на оба беседника.

Након уводног дела, фон дер Лајен усмерава пажњу на главни безбедносни изазов: рат у Украјини. Сарадњом Европе и САД-а може се доћи до правичног и дуготрајног мира и у том смислу Европа је много учинила: увела санкције, донирала помоћ, започела приближавање Украјине ЕУ. Чини се да је ово најслабији део говора јер се своди на подсећање аудиторијума о

²² Треба приметити да понављање суштински исте поруке у релативно дугом временском размаку начелно јача *ethos* говорника и значајно утиче на његов кредибилитет код публике.

²³ Говор је у целости доступан на сајту https://www.google.com/search?q=ursula+fon+der+lajen+speech+in+munich&rlz=1C1GCEA_enRS1138RS1138&oq=ursula+fon+der+&gs_lcrp=Eg-ZjaHJvbWUqBggBECMYJzIGCAAQRrg5MgYIARajGCcyCggCEC4YsQMYYgAQyBwgDE-AAyYgAQyBwgEEAAyYgAQyBwgFEAAyYgAQyBwgGEAAyYgAQyBwgHEAAyYgAQyBwgIE-AAyYgAQyBwgJEEAAyYgATSAQk5OTE0ajBqMTWoAgiwAgHxBcFOe4FEuU-a&sourceid=chrome-&ie=UTF-8#fpstate=ive&vld=cid:f5c0c101,vid:rfIVRmShlis,st:0. Сајт посећен 25.09.2025.

предузетим мерама и у структури служи да говорник похвали самог себе (у овом случају организацију коју представља). Због тога је последња трећина беседе од великог значаја. Урсула фон дер Лајен истиче да од свих порука које су послате с оне стране Атлантика, најважнија указује да Европа мора не само да говори искрено, већ и да дела у складу са тиме. Конкретна мера која је касније спроведена је повећање војних буџета, па се тај део говора може позитивно оценити са аспекта резултата. Међутим, све остале саопштене економске мере су јако апстрактне и њихов ефекат је врло упитан. Може се начелно приметити да је такво говорништво често присутно код европских политичара, а у прилог томе говори и саопштени став да ће се убрзати приступ Украјине чланству у ЕУ. Имајући у виду динамику придруживања држава које су тај процес отпочеле пре више од десет година и степен разорености Украјине услед ратних дејстава, тешко је за поменути мисао пронаћи неувредљиву, а снажнију реч од „илузија“. Већ површним слушањем многих формалних политичких говора европских политичара, нажалост, може се са приличном извесношћу констатовати да је „дух“ њихових говора у великој мери обузет таквим начином комуникације који се своди на говор мантри без озбиљног утемељења у реалности. То нас подсећа на кризу реторике с краја 19. и почетка 20. века и појаву нове дисциплине под називом *public speaking*.²⁴

Урсула фон дер Лајен закључује да се Европа успешно прилагођава променама геополитичким околностима. Порука је јасна, али оставља утисак као да се ради о завршетку школског састава. Још једанпут такве изјаве делују сувише апстрактно, неодређено, можда речима јасно али да оне саме не значе много тога. С друге стране, циљ њеног говора је био (поновно) обавештавање о променама у Европи које су већ започете. Дакле, једино након дубље анализе, када се уклоне све уобичајене празне дипломатске фразе, може се закључити да је циљ беседе и овде успешно постигнут. На самом крају свог излагања, фон дер Лајен истиче да је данас потребна Европа која је прагматичнија, одлучнија, усредсређенија, чиме показује да у погледу познавања правила реторике не заостаје за својим америчким колегом. На тај начин

²⁴ „Јавни наступ“ или „упрошћена реторика“ се лакше прилагођава модерним околностима и другачијој публици. Акценат није на теоријским питањима и расправама већ на конкретним упутствима која у кратком времену могу осигурати приметне резултате. Када се појавио, *public speaking* се оштро разликовао од реторике, интелектуалне науке резервисане само за најобразованији слој становништва. Међутим, С. Аврамовић сматра да обе дисциплине имају своје место у образовању говорника, с тим да ипак треба приметити како прагматично настројени Американци предност дају једној, док традиционални Европљани другој. Аврамовић, *op. cit.*, 30-36. Видети такође D. Carnegie, *Psihologija uspjeha III: Kako savladati govorno umijeće ili kako steći samopouzdanje*, Zagreb – Beograd, 1990; J. L. MacInnis, *The Elements of Great Public Speaking: How to be Calm, Confident, and Compelling*, Berkley 2006; G. L. Grice, J. F. Skinner, *Mastering Public Speaking* (7th ed.), Boston 2009; S. E. Lukas, *The Art of Public Speaking* (10th ed.), New York 2008.

заокружује беседу враћајући се на почетак и сопствене речи да су дела оно што је важно у новој реалности.²⁵

5. ЗАКЉУЧАК

Чини се да управо завршне речи председнице Европске комисије истичу суштинску разлику између два стила политичког беседништва. Џ. Д. Венс нагиње ка духу public speaking-a и много јасније, једноставније, директније, а неко би могао да каже и „некултурније“ саопштава поруке које у претежном делу треба да покрену на делање. Беседа Урсуле фон дер Лајен, иако је углађена и можда боље усклађена са класичним правилима реторике, донекле захтева од публике више пажње и концентрације. Међутим, треба узети у обзир да није тешко имати лепршави говор када се користе опште фразе којима беседници суштински мало тога саопштавају. Напротив, упорним истицањем конкретних чињеница и догађаја тешко је сачинити кохерентан говор. Такав беседнички стил захтева много више знања, вештине, припреме, док овом другом недостаје ефекат изненађења који ће да пробуди публику. Говор Венса је био предмет размишљања, анализе, коментара, док је говор фон дер Лајен био брзо заборављен као један у низу релативно бледих издања европских политичара.

С обзиром да су у питању беседници који живе од бављења политиком, у њиховим наступима је очекивано дошло до извесног одступања у погледу теме, односно користила се прилика за саопштавање политичког става и о питањима која нису непосредан повод обраћања. Осим те сличности, треба приметити да је Венсов говор од 2024. године по структури и стилу заправо подударан наведеном говору фон дер Лајен чиме се показује да амерички дипломата врло лако прилагођава своје беседе различитим политичким околностима, циљевима и аудиторијуму којем се обраћа. Истини за вољу, данас је врло распрострањена пракса учествовања већег броја људи у писању политичке беседе, али је то посебна тема. У сваком случају, без озбиљног и темељног образовања о реторичкој ниједан говор који је написала туђа рука не може бити успешно саопштен. Венс је објединио сва три елемента политичког ауторитета, мада треба приметити да је сугестивност и самоувереност значајно боља 2025. године када је сваки учињени гест био у функцији говора. Чак и накашљавање у сврху припреме гласа, нечујно јер се догодило у моменту кретања ка говорници, показује бригу и за најситнији детаљ јавног наступа. Управо такви елементи недостају Урсули фон дер Лајен чији инфлаторни, неосмишљени гест и недостатак личне харизме слабе моћ беседе.

²⁵ О важности кохезије и кохеренције беседе видети J. Charteris-Black, *Analyzing Political Speeches: Rhetoric, Discourse and Metaphor*, London 2014, 55-74.

Венс и фон дер Лајен су одржали велики број политичких беседа, али су предмет анализе били говори поводом исте теме који су се догодили две године узастопно. Њихова обраћања указују да су елементи класичне реторике вечни, али и да говори који настају на подручју које негује *public speaking* привлаче више пажње у савременом политичком дискурсу. Венс, упркос својим годинама живота, очигледно показује завидно знање и таленат, па ће бити интересантно пратити његове будуће говоре и начин на који ће даље развијати беседничку вештину.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Аврамовић, С., *Rhetorike techne: вештина беседничтва и јавни настап*, Београд 2009.
- Аристотел, *Реторика*, Београд 2024.
- Grice, G. L., Skinner, J. F., *Mastering Public Speaking* (7th ed.), Boston 2009.
- Dijk, T. A. van, „What is political discourse analysis?“, *Belgian Journal of Linguistics* 1/1997.
- Јелачић Србуљ, В., *Реторика и progymnasmata*, Београд 2005.
- Karnegi, D., *Psihologija uspjeha III: Kako savladati govorno umijeće ili kako steći samopouzdanje*, Zagreb – Beograd, 1990.
- Kastely, J. L., „Rhetoric and Emotion“, *A Companion to Rhetoric and Rhetorical Criticism* (eds. W. Jost, W. Olmsted), Oxford 2004.
- Lemanski, J., „Discourse Ethics and Eristic“, *The Polish Journal of Aesthetics* 3/2021.
- Lukas, S. E., *The Art of Public Speaking* (10th ed.), New York 2008.
- Martin, J., „Rhetoric, Discourse and the hermeneutics of public speech“, *Politics* 2/2022.
- MacInnis, J. L., *The Elements of Great Public Speaking: How to be Calm, Confident, and Compelling*, Berkley 2006.
- Милић, Д. А., *Српски јолијички говор модерној доба*, Београд 2006.
- Нушић, Б., *Реторика*, Ниш 2017.
- Петровић, С., *Реторика*, Београд 1995.
- Reisigl, M., „Rhetoric of political speeches“, *Handbook of Communication in the Public Sphere* (eds. R. Wodak, V. Koller), Berlin 2008.
- Reisigl, M., Wodak, R., „The discourse historical approach“, *Methods of Critical Discourse Analysis* (eds. Wodak, R., Meyer, M.), London 2009.
- Rojek, K., „On the Legitimacy of Eristic in the Context of Rhetoric“, *Kultura i Wartości* 38/2024.
- Fairclough, I., Fairclough, N., *Political Discourse Analysis: A Method for Advanced Students*, London 2012.
- Charteris-Black, J., *Analysing Political Speeches: Rhetoric, Discourse and Metaphor*, London 2014.
- Chilton, P., *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*, London 2004.
- Шопенхауер, А., *Еристичка дијалектика или умеће како да се увек буде у праву објашњено у 38 јприкова*, Нови Сад 1997.

Wodak, R., „Critical discourse analysis, discourse-historical approach.“, *The international encyclopedia of language and social interaction* 3/2015.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

Al Jazeera, „Амерички потпредседник са челником немачке крајње деснице“, 14.2.2025. <https://balkans.aljazeera.net/news/2025/2/14/americki-potpredsjednik-sa-celnicom-njemacke-krajnje-desnice>

Б92, „Расте број убијених у терористичком нападу у Немачкој; више од 200 повређених“, 21.12.2024. <https://www.b92.net/info/svet/87924/raste-broj-zrtava-teroristickog-napada-u-nemackoj/vest>

BBC, „Амерички потпредседник шокирао европске saveznike, Zelenski: ‘Направимо војску Европе’“, 15.2.2025. <https://www.bbc.com/serbian/articles/c626p91pvkpo/lat>

Говор Ц. Д. Венца на Минхенској безбедносној конференцији 2024. године, https://www.google.com/search?sca_esv=c8099ca82f4112b0&rlz=1C1GCEA_enRS1138RS1138&udm=7&sxsrf=AE3TifOhews83Vb2pcW4AUSxDjd1QOjGOG:1760084722962&q=j+d+vance+speech+munich+2024&sa=X&ved=2ahUKEwj_r7FmpmQAxXfgf0HHUzCPZIQ8ccDKAJ6BAGcEAQ&biw=1409&bih=668&dpr=1#fpstate=ive&vld=cid:a7b4cc01,vid:a3zhUyDzejg,st:0

Говор Ц. Д. Венца на Минхенској безбедносној конференцији 2025. године, https://www.google.com/search?q=j+d+vance+speech+munich+2025&rlz=1C1GCEA_enRS1138RS1138&oq=j+d+vance+speech+munich+2025&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEUYOTIKCAEQABgKGBYYHjIHCAIQABjvBTIKCAMQABiABBiiBDIHCAQQABjvBTIHCAUQABjvBdIBCjk3NDcxajBqMTWoAgiwAgHxBXArQeHR3AMW&sourceid=chrome&ie=UTF-8#fpstate=ive&vld=cid:840a1183,vid:pCOsgfINdKg,st:0

Говор Урсуле фон дер Лајен на Минхенској безбедносној конференцији 2025. године, https://www.google.com/search?q=ursula+fon+der+lajen+speech+in+munich&rlz=1C1GCEA_enRS1138RS1138&oq=ursula+fon+der+&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggBECMYJzIGCAAQRrg5MgYIARajGCcyCggCEC4YsQMYgAQyBwgDEAAyGAQyBwgEEAAyGAQyBwgFEAAyGAQyBwgGEAAyGAQyBwgHEAAyGAQyBwgIEAAyGAQyBwgJEAAYgATSAQk5OTE-0ajBqMTWoAgiwAgHxBcFOe4FEuU-a&sourceid=chrome&ie=UTF-8#fpstate=ive&vld=cid:f5c0c101,vid:rfIVRmShlis,st:0

Политика, „Немачка се наоружава, милијарде за авионе и оклопна возила“, 30. 7. 2025. <https://www.politika.rs/scc/clanak/689865/nemacka-se-naoruzava-milijarde-za-avione-i-oklopna-vozila>

Политика, „Швајцарска председница: Венсов говор је био захтев за директну демократију“, 15.02.2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/661431/svajcarska-predsednica-vensov-govor-je-bio-zahtev-za-direktnu-demokratiju>

Политика, „Шолц: Немачка не прихвата страно мешање у своју демократију“, 15.2.2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/661388/solc-nemacka-ne-prihvata-strano-mesanje-u-svoju-demokratiju>

Политика, „Хабек поручио Венсу да ‘гледа своја посла’“, 15.2.2025. <https://www.politika.rs/scc/clanak/661526/habek-porucio-vensu-da-gleda-svoja-posla>

Политика, „Баро оштро о одговорио на Венсове оптужбе о Европи“, 15.2.2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/661419/baro-ostro-odgovorio-na-vensove-optuzbe-o-evropi>

Reuters, „Putin says he prefers ‘more predictable’ Biden over Trump“, 15.2.2024. <https://www.reuters.com/world/putin-says-he-prefers-more-predictable-biden-over-trump-2024-02-14/>

PTC, „Румунија – како је „тик-ток“ поништио изборе, или Руси су криви за све“, 6.12.2024. <https://www.rts.rs/lat/vesti/region/5597596/rumunija-izbori-sud-rusija-tik-tok.html>

PTC, „Говор Џеј Дија Ванса који је шокирао Европу: Већи сте непријатељи сами себи него што су вам Русија и Кина“, 15.2.2025. <https://www.rts.rs/lat/vesti/svet/5653003/govor-dzej-dija-vansa-koji-je-sokirao-evropu-veci-ste-neprijatelji-sami-sebi-nego-sto-su-vam-rusija-i-kina.html>

The Guardian, „Outrage as Elon Musk claims ‘only AfD can save Germany’“, 20.12.2024. <https://www.theguardian.com/world/2024/dec/20/elon-musk-claims-only-afd-can-save-germany>

The Guardian, „Olaf Scholz: German election ‘will not be decided by social media owners’“, 30.12.2024. <https://www.theguardian.com/world/2024/dec/30/olaf-scholz-german-election-will-not-be-decided-by-social-media-owners>

Dragutin S. Avramović
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
d.avramovic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0003-3383-4346

Ilija D. Jovanov
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
i.jovanov@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-1582-7102

Rhetoric and Contemporary Political Oratory

Abstract: *In a modern society that pretends to be “democratic”, political oratory plays an essential role. Politicians generally use their speeches to inform citizens about topics that are important to their daily lives or to motivate them to take certain actions. In order to be successful in this, they must master the general rules of rhetoric and the special skills that relate exclusively to this type of oratory. This paper analyzes the speeches of James David Vance and Ursula von der Leyen, which were delivered at the Munich Security Conference in 2024 and 2025, in order to determine similarities and differences in certain styles of oratory. Having in mind that the importance of oratory in the USA is generally greater than in Europe, as well as the tradition that orators on the other side of the Atlantic are educated not only in accordance with the classical rules of rhetoric but also according to the norms of public speaking, the initial assumption about different styles turned out to be quite correct in the final analysis.*

Keywords: *political speeches; modern oratory; J. D. Vance; Ursula von der Leyen.*

Датум пријема рада: 15. 10. 2025.

Датум прихватања рада: 12. 11. 2025.